



การจัดประชุมเสนอผลงานวิจัยระดับบัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช ครั้งที่ 5

The 5th STOU Graduate Research Conference**การส่งเสริมการเกษตรตามแนวทางโรงเรียนเกษตรกร(ข้าว) ในจังหวัดยะลา**
Agricultural Extension Adhering to Farmer Field School Approaches
in Yala Provinceสนธิลา บุญมุก (Sontila Boonmak)¹จินดา ขลิบทอง (Jinda Khlibtong)² สุนันท์ สีสังข์ (Sunan Seesang)³**บทคัดย่อ**

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษา (1) สภาพพื้นฐานทางสังคม เศรษฐกิจ และสถานภาพการผลิตข้าวของเกษตรกรในจังหวัดยะลา (2) การดำเนินงานส่งเสริมการเกษตรตามแนวทางโรงเรียนเกษตรกร (3) การยอมรับเทคโนโลยีด้านการปลูกข้าวของเกษตรกร ก่อนและหลังการเข้าร่วมการส่งเสริมการเกษตรตามแนวทางโรงเรียนเกษตรกร (4) ปัญหาและข้อเสนอแนะในการส่งเสริมการเกษตรตามแนวทางโรงเรียนเกษตรกร ประชากรที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ คือเกษตรกรผู้ปลูกข้าวหมู่ที่ 1 และ 8 ตำบลบุดี อำเภอเมืองยะลา จังหวัดยะลา ที่เข้าร่วมการส่งเสริมการเกษตรตามแนวทางโรงเรียนเกษตรกร จำนวน 2 กลุ่ม ๆ ละ 30 ราย รวม 60 ราย ศึกษาทั้งหมด และเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตรที่รับผิดชอบพื้นที่ปลูกข้าว และนำการส่งเสริมการเกษตรตามแนวทางโรงเรียนเกษตรกรไปส่งเสริมเกษตรกรที่ปลูกข้าว จำนวน 8 ราย และเจ้าหน้าที่ระดับจังหวัดกลุ่มอารักขาพืช 2 ราย รวม 10 ราย เก็บรวบรวมข้อมูลโดยการสัมภาษณ์ สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณ คือ ค่าความถี่ ค่าร้อยละ ค่าต่ำสุด ค่าสูงสุด ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน การจัดช่วงชั้น จัดอันดับ ข้อมูลเชิงคุณภาพวิเคราะห์โดยการจดหมวดหมู่ วิเคราะห์เนื้อหา ผลการวิจัยพบว่า (1) เกษตรกรส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง อายุเฉลี่ย 46.45 ปี สมรส ส่วนใหญ่จบการศึกษาระดับประถมศึกษา ไม่มีตำแหน่งทางสังคม แต่เป็นสมาชิกสถาบันกลุ่มเกษตรกร เกษตรกรมีสมาชิกในครัวเรือนโดยเฉลี่ย 6 คน แรงงานในการทำเกษตรส่วนใหญ่เป็นเพศหญิงโดยเฉลี่ย 2 คน มีพื้นที่ปลูกข้าวโดยเฉลี่ย 3.44 ไร่ และพื้นที่ปลูกข้าวเป็นที่ลุ่ม มีประสบการณ์ในการปลูกข้าวเฉลี่ย 16.43 ปี (2) การดำเนินงานตามแนวทางโรงเรียนเกษตรกร โดยกิจกรรมที่เกษตรกรมีการดำเนินการมากที่สุด ร้อยละ 98.3 คือ กิจกรรมการเข้าร่วมการอบรมตลอดฤดูกาลและสรุปและวางแผนสำหรับปีต่อไป การดำเนินงานตามแนวทางโรงเรียนเกษตรกรของเจ้าหน้าที่ เจ้าหน้าที่ที่ส่วนมากมีความรู้จากการอบรมของหน่วยงานในสังกัด โดยเลือกการส่งเสริมการเกษตรตามแนวทางโรงเรียนเกษตรกรไปปฏิบัติในพื้นที่ เพราะมีความเหมาะสมกับการเรียนรู้ ปรับเปลี่ยนได้ตามสถานการณ์ โดยหาเกษตรกรเป้าหมาย สอบถามปัญหาและความต้องการของเกษตรกร รวมกลุ่มเกษตรกร วางแผนการดำเนินการตามช่วงฤดูกาลของพืช ในการคัดเลือกสถานที่ตั้งโรงเรียนเกษตรกร(แปลงฝึกปฏิบัติ) ให้เกษตรกรตกลงนัดหมายในพื้นที่ เกษตรกรเป็นศูนย์กลาง และจับประเด็นในการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ของเกษตรกร เพื่อวิเคราะห์ปัญหาและสรุปผล (3) เกษตรกรมากที่สุดร้อยละ 82.8 ยอมรับและปรับเปลี่ยนการปฏิบัติ ในการใช้ต้นกล้าที่มีอายุประมาณ 25-30 วัน ทำให้เกษตรกรมีผลผลิตข้าวเพิ่มขึ้นเฉลี่ย 91 กิโลกรัมต่อไร่ เกษตรกรไม่ปรับเปลี่ยนการปฏิบัติ คือการใช้เมล็ดพันธุ์ข้าวจากแหล่งที่เชื่อถือได้(หน่วยงานราชการ) และการไถกลบตอซังเพื่อบำรุงดินหลังการเก็บเกี่ยว (4) เกษตรกรระบุว่าปัญหาในระดับปานกลางมีค่าเฉลี่ยสูงสุด 3.42 คือปัญหาด้านศัตรูข้าว ในระดับปานกลาง ปัญหาของเจ้าหน้าที่ คือ ขาดความชำนาญ และประสบการณ์ วัสดุอุปกรณ์และไม่เพียงพอ ช่วงเวลาเจ้าหน้าที่และเกษตรกรไม่ตรงกัน ทำให้ไม่ตรงกับช่วงอายุพืชที่มีปัญหา ข้อเสนอแนะของเกษตรกรคือ เกษตรกรอายุมากขาดแรงงาน จึงควรส่งเสริมเกษตรกรรุ่นใหม่ ข้อเสนอแนะของเจ้าหน้าที่คือ ควรพัฒนาให้มีความรู้และทักษะให้มากขึ้น

คำสำคัญ: การดำเนินงาน ส่งเสริมการเกษตร โรงเรียนเกษตรกร จังหวัดยะลา

1 นักศึกษาหลักสูตรส่งเสริมการเกษตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาเกษตรศาสตร์และสหกรณ์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช
idear2553@hotmail.com

2 รองศาสตราจารย์ ดร. ประจำสาขาวิชาเกษตรศาสตร์และสหกรณ์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช arkjin@hotmail.com

3 รองศาสตราจารย์ ดร. ประจำสาขาวิชาเกษตรศาสตร์และสหกรณ์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช agassun@stou.ac.th



การจัดประชุมเสนอผลงานวิจัยระดับบัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช ครั้งที่ 5

The 5th STOU Graduate Research Conference

Abstract

The objectives of this study were (1) to study fundamental social and economic state of farmers in Yala Province and the state of their rice production; (2) to study the operation on agricultural extension adhering to Farmer Field School approaches; (3) to study the farmers' adoption of rice farming technology before and after their participation in the agricultural extension adhering to Farmer Field School approaches; and (4) to study their problems and suggestions on the agricultural extension adhering to Farmer Field School approaches. The population in this study consisted of 3 groups, Group 1 were 60 rice farmers in Moo 1 and 8 of Budee Sub-District, Mueang Yala District, Yala Province who participated in the agricultural extension adhering to Farmer Field School approaches, studying all of them; Group 2 were 8 agricultural extension officials who had responsibility for the area mentioned above for rice production adhering to Farmer Field School approaches; and Group 3 were 2 government officials at province level who were in the crop protector group. The data were collected by interviewing the studied farmers and officials. The statistical methodology used to analyze the quantitative data was frequency, percentage, minimum value, maximum value, mean, standard deviation, period arrangement, and range; while the qualitative data were analyzed by grouping and content analysis. The findings of this study were as follows: (1) most of the studied farmers were female, with average age at 46.45 years, and educated at primary level. They had no social position except being a member of a farmer group. The average number of their household members was 6 persons, while the average number of their household agricultural labor was 2 persons, most of them were female. Their average rice farming area was 3.44 rai, it was mostly in low-land. And the average period of their experience in doing rice farming was 16.43 years. (2) to consider the operation adhering to Farmer Field School approaches, it was found that activities the farmers practiced most, at average 98.3%, were to participate in the training courses through the production season, to conclude and plan activities for the week after. To consider the operation of the officials, it was found that most of the officials had been transferred knowledge of agricultural extension adhering to Farmer Field School approaches from their office. They chose to launch this scheme to be practiced in the area where they had responsibility for because it was suitable for the farmers' learning and it could be adjusted according to the situation at that time. They looked for target farmer groups, discussed their problems and needs with these farmers, grouped them, planned out the operation adhering to the production season period of each crop, selected the site of their Farmer Field School, and made an appointment with them in their area. This scheme was a farmer-centered learning which focused on exchanging their learning and experience in order to find solutions to their problems and draw a conclusion. (3) the studied farmers adopted these approaches and changed their practice most, at average 82.8% such as using seedlings at the age about 25-30 days. Their produce increased at average 91 kg./rai after adopting these approaches. However, they did not change some of their practices such as the application of rice tribe seeds from sources that could be trusted and plowing the soil to cover stumps in order to fertilize the soil after harvesting. And (4) the studied farmers had problems on pest spreading at medium level, while the officials had problems on the lack of skills and experience, the insufficiency of materials and equipment, and they had problems caused by the difference between the production season period of the farmers and the production season period of the officials. The farmers suggested that younger generation should have been trained to replace the older generation because of old age and the lack of labor. And the officials suggested that they should have been improved to have more knowledge and skills.

Keywords: Operation, Agricultural extension, Farming Field School, Yala Province



การจัดประชุมเสนอผลงานวิจัยระดับบัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช ครั้งที่ 5

The 5th STOU Graduate Research Conference

บทนำ

จังหวัดยะลาเป็นจังหวัดหนึ่งที่เกษตรกรยังคงมีการผลิตข้าวและนิยมผลิตเพื่อบริโภคในครัวเรือน ส่วนที่เหลือจากการบริโภคจะนำไปจำหน่ายภายในชุมชน โดยมีพื้นที่ปลูกข้าวนาปีในปีเพาะปลูก 2556-57 จำนวน 42,040 ไร่ มีครัวเรือนของเกษตรกรผู้ปลูกข้าวมีจำนวน 10,584 ครัวเรือน สำนักงานเกษตรจังหวัดยะลา (2558) จากข้อมูลการปลูกข้าวนาปีในปี 2556-57 พบว่า จังหวัดยะลาผลิตข้าวเปลือกเฉลี่ย 350 กิโลกรัมต่อไร่ ต่ำกว่าผลผลิตเฉลี่ยของทั้งประเทศซึ่งอยู่ที่ 436 กิโลกรัมต่อไร่ สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร(2558) ทำให้ผลผลิตข้าวที่เกษตรกรผลิตได้มีมูลค่าไม่คุ้มต้นทุนการผลิตที่เกิดขึ้น เกิดพื้นที่นาร้างเพิ่มมากขึ้น เกษตรกรละทิ้งการปลูกข้าว วัฒนธรรมในการปลูกข้าวเลือนหายไป เกษตรกรหันไปซื้อข้าวเพื่อบริโภค ประกอบกับสถานการณ์ความไม่สงบของเหตุการณ์ในจังหวัดชายแดนภาคใต้ การทำงานส่งเสริมการเกษตรในจังหวัดยะลา จึงถูกจำกัดพื้นที่ การปฏิบัติงานในเรื่องสวนไร่นาของเกษตรกร ต้องคำนึงถึงความปลอดภัยในชีวิตเป็นอันดับแรก การทำงานกับกลุ่มเกษตรกรและมวลชนยังต้องหาหนทางปกป้อง ทั้งชีวิตตนเองและชีวิตเกษตรกร

การส่งเสริมการเกษตร โดยใช้การมีส่วนร่วมของเกษตรกรในการส่งเสริมการเกษตรตามแนวทางโรงเรียนเกษตรกรมาดำเนินกิจกรรมการถ่ายทอดความรู้โดยให้เกษตรกรเป็นศูนย์กลาง ดำเนินการตลอดฤดูกาลเพาะปลูก ครอบคลุมทุกระยะพัฒนาการของพืช ให้ผู้เรียนรู้เป็นศูนย์กลาง เรียนรู้จากการหาประสบการณ์การปฏิบัติจริง เป็นการพัฒนาทรัพยากรบุคคล ทั้งในส่วนของเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตร และเกษตรกรในการถ่ายทอดความรู้สู่เพื่อนเกษตรกรด้วยกัน เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการผลิต ปรับปรุงคุณภาพชีวิต และสภาพแวดล้อมให้เหมาะสมกับสภาพพื้นที่

เกษตรกรในจังหวัดยะลา ขาดองค์ความรู้ในการผลิตข้าวและละทิ้งให้เป็นนาร้าง แต่มีเจ้าหน้าที่จากสำนักงานเกษตรอำเภอเมืองยะลาระบบโรงเรียนเกษตรกร ไปทดลองปฏิบัติส่งเสริมให้เกษตรกรกลุ่มหนึ่งสามารถเพิ่มผลผลิตข้าวได้โดยการเข้าร่วมการส่งเสริมการเกษตรตามแนวทางโรงเรียนเกษตรกร การศึกษาการดำเนินงานการส่งเสริมการเกษตรโดยใช้แนวทางโรงเรียนเกษตรกร เป็นการวิจัยเชิงสำรวจ ศึกษาการถ่ายทอดเทคโนโลยีแบบมีส่วนร่วม สามารถทำให้เกษตรกรตระหนักถึงการปลูกข้าวเพื่อเป็นวัฒนธรรม ลดพื้นที่นาร้าง รวมถึงสามารถเพิ่มผลผลิตและคุณภาพข้าวได้หรือไม่ และเจ้าหน้าที่ที่มีความคิดเห็นอย่างไร เกี่ยวกับการส่งเสริมการเกษตรโดยใช้แนวทางโรงเรียนเกษตรกร เพื่อที่จะได้นำผลการวิจัยไปส่งเสริมเกษตรกรในจังหวัดยะลา เล็งเห็นถึงความสำคัญของการปลูกข้าว ลดจำนวนพื้นที่นาร้างสร้างแรงจูงใจให้เกษตรกรหันมาปลูกข้าว และเป็นแนวทางให้หน่วยงานสามารถนำไปพัฒนาการถ่ายทอดเทคโนโลยีการผลิตสินค้าเกษตรอื่นๆให้มีคุณภาพมากขึ้น ตามศักยภาพในพื้นที่ ให้เหมาะสมกับความต้องการของตลาด



การจัดประชุมเสนอผลงานวิจัยระดับบัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช ครั้งที่ 5

The 5th STOU Graduate Research Conference

วัตถุประสงค์การวิจัยและกรอบแนวคิด

1. เพื่อศึกษาสภาพพื้นฐานทางสังคม เศรษฐกิจ และสถานภาพการผลิตข้าวของเกษตรกร ในจังหวัดยะลา
2. เพื่อศึกษาการดำเนินงานส่งเสริมการเกษตรตามแนวทางโรงเรียนเกษตรกรของเกษตรกร ในจังหวัดยะลา
3. เพื่อศึกษาการยอมรับเทคโนโลยีด้านการปลูกข้าวของเกษตรกร ก่อนและหลังการเข้าร่วมการส่งเสริมการเกษตรตามแนวทางโรงเรียนเกษตรกร ในจังหวัดยะลา
4. เพื่อศึกษาปัญหาและข้อเสนอแนะในการส่งเสริมการเกษตรตามแนวทางโรงเรียนเกษตรกร ในจังหวัดยะลา

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงสำรวจ ประชากรที่ศึกษาแบ่งเป็น 2 กลุ่มคือ (1) เกษตรกรผู้ปลูกข้าวอำเภอเมืองยะลา จังหวัดยะลา ที่เข้าร่วมการส่งเสริมการเกษตรตามแนวทางโรงเรียนเกษตรกร จำนวน 2 กลุ่ม ๆ ละ 30 ราย ศึกษาทั้งหมด คือ เกษตรกร หมู่ที่ 1 และ 8 ตำบลบุติ อำเภอมือ จังหวัดยะลา (2) เจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตรที่รับผิดชอบพื้นที่ปลูกข้าว และนำการส่งเสริมการเกษตรตามแนวทางโรงเรียนเกษตรกรไปส่งเสริมเกษตรกรที่ปลูกข้าว จำนวน 8 ราย และเจ้าหน้าที่ระดับจังหวัดกลุ่มอรัญพิช 2 ราย เครื่องมือที่ใช้คือ แบบสัมภาษณ์ แบ่งเป็น 2 ส่วน คือ ส่วนที่ 1 สัมภาษณ์เกษตรกร โดยแบ่งออกเป็น 4 ตอน คือ (1) ข้อมูลทั่วไปเกี่ยวกับปัจจัยด้านเศรษฐกิจและสังคมของเกษตรกร (2) การดำเนินการตามแนวทางโรงเรียนเกษตรกรของเกษตรกร (3) การยอมรับเทคโนโลยีด้านการปลูกข้าวของเกษตรกร (4) ปัญหาและข้อเสนอแนะของเกษตรกรในการเข้าร่วมโรงเรียนเกษตรกร ส่วนที่ 2 สัมภาษณ์เจ้าหน้าที่ โดยแบ่งออกเป็น 3 ตอน คือ (1) ข้อมูลทั่วไปของเจ้าหน้าที่ (2) การดำเนินงานตามแนวทางโรงเรียนเกษตรกรของเจ้าหน้าที่ (3) ปัญหาและข้อเสนอแนะของเจ้าหน้าที่ในการเข้าร่วมโรงเรียนเกษตรกร วิเคราะห์ข้อมูลด้วยโปรแกรมสำเร็จรูป สถิติที่ใช้คือ ค่าเฉลี่ย ค่าความถี่ ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน ค่าต่ำสุด และค่าสูงสุด วิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ โดยการวิเคราะห์เชิงเนื้อหา

ผลการวิจัย

1. สภาพพื้นฐานทางสังคม เศรษฐกิจ และสถานภาพการผลิตข้าวของเกษตรกร ในจังหวัดยะลา

เกษตรกรส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง มีอายุมากกว่า 50 ปี อายุเฉลี่ย 46.45 ปี สมรส ส่วนใหญ่จบการศึกษาระดับประถมศึกษา ไม่มีตำแหน่งทางสังคม แต่เป็นสมาชิกสถาบันกลุ่มเกษตรกร เกษตรกรมากกว่าครึ่งหนึ่งมีสมาชิกในครัวเรือน 4-6 คน มีสมาชิกเฉลี่ย 6 คน เป็นแรงงานในการทำการเกษตรน้อยกว่า 3 คน เฉลี่ย 2 คน และมีสมาชิกในครัวเรือนที่เป็นแรงงานในการทำการเกษตรส่วนมากเป็นเพศหญิงโดยเฉลี่ย 2 คน เกษตรกรส่วนใหญ่ประกอบอาชีพนอกจากการปลูกข้าว คือ เกษตรกรรม

มีพื้นที่ถือครองน้อยกว่า 3 ไร่ มีพื้นที่เฉลี่ย 5.3 ไร่ มีพื้นที่ทำการเกษตรระหว่าง 4-6 ไร่ มีพื้นที่เฉลี่ย 5.04 ไร่ และส่วนมากเป็นของตนเองน้อยกว่า 3 ไร่ มีพื้นที่เฉลี่ย 4.03 ไร่ เกษตรกรทั้งหมดมีวัตถุประสงค์ในการปลูกข้าวเพื่อบริโภค เกษตรกรมากกว่าครึ่งหนึ่งมีพื้นที่ปลูกข้าวน้อยกว่า 3 ไร่ มีพื้นที่เฉลี่ย 3.44 ไร่ และพื้นที่ปลูกข้าวของ



การจัดประชุมเสนอผลงานวิจัยระดับบัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช ครั้งที่ 5

The 5th STOU Graduate Research Conference

เกษตรกรส่วนใหญ่เป็นพื้นที่ลุ่ม และส่วนน้อยเป็นพื้นที่ดอน เกษตรกรส่วนมากมีประสบการณ์ในการปลูกข้าวมากกว่า 20 ปี โดยเฉลี่ยมีประสบการณ์ในการปลูกข้าว 16.43 ปี ลักษณะการปลูกข้าวของเกษตรกรทั้งหมดเป็นนาดำ ปลูกในช่วงเดือนตุลาคม – กุมภาพันธ์ โดยปลูกข้าว 1 ครั้งต่อปี ใช้เมล็ดพันธุ์ข้าวพื้นเมืองที่เก็บจากฤดูกาลที่แล้วในการปลูก ระบบน้ำที่เกษตรกรใช้ในการปลูกข้าวส่วนมาก ใช้น้ำฝนในการปลูกข้าว และเกษตรกรส่วนน้อยใช้แหล่งน้ำธรรมชาติในการปลูกข้าว

2. การดำเนินงานส่งเสริมการเกษตรตามแนวทางโรงเรียนเกษตรกรของเกษตรกร ในจังหวัดยะลา

กิจกรรมที่เกษตรกรส่วนใหญ่ดำเนินการมากที่สุด คือ กิจกรรมการเข้าร่วมการอบรมตลอดฤดูกาลและสรุปและวางแผนสำหรับสัปดาห์ต่อไป รองลงมาคือ กิจกรรมเข้าร่วมการวางแผน กิจกรรมแปลงสาธิต กิจกรรมเข้าร่วมแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในการแก้ไขปัญหาการปลูกข้าว กิจกรรมเข้าร่วมการวิเคราะห์สถานการณ์แปลงปลูก กิจกรรมเข้าร่วมการวาดภาพวิเคราะห์ระบบนิเวศ กิจกรรมเข้าร่วมสำรวจแปลงปลูกพืช กิจกรรมเข้าร่วมสำรวจแปลงปลูกพืช กิจกรรมเข้าร่วมเก็บตัวอย่างพืชและแมลง และการดำเนินการน้อยที่สุดคือกิจกรรมนำเสนอวิเคราะห์ระบบนิเวศ

3. การดำเนินงานส่งเสริมการเกษตรตามแนวทางโรงเรียนเกษตรกรของเจ้าหน้าที่ ในจังหวัดยะลา

เจ้าหน้าที่ส่วนใหญ่ได้รับการอบรมและสัมมนาหัวข้อ โรงเรียนเกษตรกร จากกลุ่มอารักขาพืช สำนักงานเกษตรจังหวัดยะลา และสำนักส่งเสริมและพัฒนาการเกษตรเขตที่ 5 จังหวัดสงขลา และได้รับความรู้ จากหนังสือ และเอกสารวิชาการ รวมทั้ง เว็บไซต์ที่เกี่ยวข้อง

โดยเจ้าหน้าที่เลือกการส่งเสริมการเกษตรตามแนวทางโรงเรียนเกษตรกร ไปปฏิบัติในพื้นที่ เพราะมีความเหมาะสมกับการเรียนรู้ สามารถปรับเปลี่ยนได้ตามสถานการณ์ การวางแผนการส่งเสริมการเกษตรครอบคลุมทั้งฤดูกาลผลิต แก้ไขปัญหาให้เกษตรกรได้ตรงจุด เกษตรกรเห็นผลชัดเจน ถ่ายทอดความรู้และสรุปผลได้ และได้รับการสนับสนุนวัสดุอุปกรณ์และงบประมาณจากงบประมาณตามโครงการ โดยนำไปบูรณาการลงพื้นที่และบางส่วนเจ้าหน้าที่ต้องสนับสนุนวัสดุอุปกรณ์เอง เนื่องจากงบประมาณไม่เพียงพอ

เจ้าหน้าที่มี “กลยุทธ์/วิธีการ/แนวทาง” ในการจัดตั้งกลุ่มเกษตรกรตามแนวทางโรงเรียนเกษตรกร คือจะหาเกษตรกรเป้าหมายที่สนใจ เลือกพืชหลัก สอบถามปัญหาและความต้องการของเกษตรกร รวมกลุ่มเกษตรกร วางแผนการดำเนินการตามช่วงฤดูกาลของพืช ในการคัดเลือกสถานที่ตั้งโรงเรียนเกษตรกร(แปลงฝึกปฏิบัติ) โดยคัดเลือกจากแปลงที่เกษตรกรสนใจและให้ความร่วมมือ เดินทางสะดวก และเป็นแปลงที่มีปัญหาด้านการผลิตเพื่อที่เกษตรกรที่เข้าร่วมจะได้ศึกษาและเรียนรู้ได้ สามารถเห็นผลการแก้ไขปัญหาได้ ส่วนในการประชุมพบปะเกษตรกรตามแนวทางโรงเรียนเกษตรกร โดยให้เกษตรกรตกลงนัดหมายในพื้นที่ โดยเกษตรกรเป็นผู้นัดหมายเอง เพื่อให้เกษตรกรเห็นความสำคัญในการนัดหมายและสะดวกสำหรับการรวมกลุ่ม ภายได้ข้อกำหนดของชนิดพืช และในการดำเนินงานประชุมพบปะเกษตรกร เจ้าหน้าที่จะให้เกษตรกรเป็นศูนย์กลางในการดำเนินงาน ให้เกษตรกรได้แสดงความคิดเห็น และจับประเด็นในการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ของเกษตรกร เพื่อวิเคราะห์ปัญหาและสรุปผลของปัญหาที่เกิดขึ้นจริง นำเสนอแนวทางโรงเรียนเกษตรกรเพื่อให้เกษตรกรเห็นสถานการณ์จริง นำไปใช้ในพื้นที่ของตนเอง การขยายผลสร้างวิทยากรเกษตรกรตามแนวทางโรงเรียนเกษตรกร โดยวิทยากรเกษตรกรจำนวนมาก เพราะจะเป็นแกนนำของกลุ่ม ต้องคัดเลือกจากเกษตรกรที่เป็นที่ยอมรับและศรัทธาของสมาชิก



การจัดประชุมเสนอผลงานวิจัยระดับบัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช ครั้งที่ 5

The 5th STOU Graduate Research Conference

ต้องเสียสละ มุ่งองค์ความรู้ และสามารถนำสมาธิพุดคุยในประเด็นที่ต้องการเรียนรู้ได้ ให้เกษตรกรมีส่วนร่วมในการดำเนินการ ให้เกษตรกรแสดงความคิดเห็นกระตุ้นการกล้าแสดงออก โดยเกษตรกรส่วนใหญ่ยังขาดการนำเสนอในชุมชน สร้างความมั่นใจในองค์ความรู้ที่เกษตรกรมี

4.การยอมรับเทคโนโลยีด้านการปลูกข้าวของเกษตรกร

เกษตรกรมีการยอมรับและปรับเปลี่ยนการปฏิบัติ มากที่สุด คือ การปักดำ อายุกล้า ควรใช้กล้าที่มีอายุประมาณ 25-30 วัน รองลงมา คือ การใช้สารเคมีในการป้องกันและกำจัดวัชพืช ตามอัตราที่ระบุข้างฉลาก ระยะปักดำควรใช้ระยะปักดำ 25x25 เซนติเมตรและการใส่ปุ๋ยเคมีครั้งที่ 2 ใส่ปุ๋ยยูเรีย (46-0-0) อัตรา 10 กิโลกรัมต่อไร่ ที่ระยะก้านิดช่อดอกหรือ 30 วันก่อนข้าวออกดอก การปฏิบัติด้านเขตกรรม การใส่ปุ๋ยเคมีครั้งที่ 1 ปุ๋ยสูตร 16-16-8 อัตรา 20-25 กิโลกรัมต่อไร่ในวันปักดำหรือก่อนปักดำ 1 วัน แล้วคราดกลบ (หรือใส่ปุ๋ยหลังจากปักดำไม่เกิน 15 วัน เมื่อต้นข้าวตั้งตัวได้แล้ว) มีการคราด เพื่อเอาเศษวัชพืชออกจากนาและปรับระดับพื้นที่ให้สะดวกในการควบคุมระดับน้ำ มีการเตรียมแปลงไถดะทิ้งไว้ 7-14 วัน และมีการไถแปรทำให้ดินแตกตัว เพื่อย่อยดินและคลุกเคล้าฟางข้าวและวัชพืช มีการคัดเลือกเมล็ดพันธุ์ข้าวก่อนปลูกและประเมินระดับน้ำในการปักดำ ควรควบคุมให้อยู่ในระดับลึกประมาณ 1 ฝ่ามือ (10 เซนติเมตร) และที่มีการยอมรับและปฏิบัติตามน้อยที่สุด นำเมล็ดข้าวมาเพาะในแปลงเพาะกล้า ให้งอกเป็นต้นกล้าแล้วถอนไปปลูก เกษตรกรปฏิบัติก่อนและหลังการเข้าโรงเรียนเกษตรกรอยู่แล้ว คือระยะเวลาเก็บเกี่ยวที่เหมาะสม คือ 28-30 วัน หลังข้าวออกดอก การเก็บเกี่ยวในระยะนี้ทำให้ได้ข้าวที่มีคุณภาพการสีดี และมีการตากข้าวเพื่อลดความชื้นของเมล็ดข้าวให้เหลือประมาณ 12- 14% ให้สามารถเก็บไว้ได้นาน

โดยเกษตรกรที่เข้าร่วมการส่งเสริมการเกษตรตามแนวทางโรงเรียนเกษตรกร มีผลผลิตข้าวเพิ่มขึ้นเฉลี่ย 91 กิโลกรัมต่อไร่ ดังแสดงตารางที่ 1

ตารางที่ 1 ผลผลิตข้าวเฉลี่ย (กก.ต่อไร่) ก่อนและหลังการส่งเสริมการเกษตรตามแนวทางโรงเรียนเกษตรกร N = 60

ผลผลิตข้าวเฉลี่ย(กก.ต่อไร่)	ก่อนเข้าโรงเรียน		หลังเข้าโรงเรียน	
	(ราย)	(ร้อยละ)	(ราย)	(ร้อยละ)
101 – 200 กก.	20	33.3	1	1.7
201 – 300 กก.	33	55.0	21	35.0
301 – 400 กก.	7	11.7	31	51.6
มากกว่า 400 กก.	0	0	7	11.7
เฉลี่ย		244.83		335.83

5.ปัญหาและข้อเสนอแนะในการส่งเสริมการเกษตรตามแนวทางโรงเรียนเกษตรกร ในจังหวัดยะลา

เกษตรกรมีปัญหาในระดับปานกลางที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ ปัญหาด้านการผลิตศัตรูข้าว มีปัญหาในระดับปานกลางที่มีค่าเฉลี่ยรองลงมา คือ ค่าไถราคาสูง และเกษตรกรมีปัญหาในระดับน้อย คือ ปัญหาด้านการผลิตสภาพพื้นที่ปลูกข้าวไม่เหมาะสม แหล่งน้ำมีปริมาณไม่เพียงพอ ปุ๋ยราคาสูง ปัญหาขาดความรู้ในการคัดเลือกพันธุ์ ปัญหาด้านการผลิตการบำรุงรักษาไม่ถูกต้องขาดความรู้ในการกำจัดวัชพืช และเกษตรกรมีปัญหาในระดับน้อยที่สุด คือ ปัญหาด้านการผลิตขาดความรู้ในการตกกล้าขาดพันธุ์ข้าวที่มีคุณภาพ ปัญหาด้านขาดความรู้ในการ



การจัดประชุมเสนอผลงานวิจัยระดับบัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช ครั้งที่ 5

The 5th STOU Graduate Research Conference

ปฏิบัติก่อนและหลังการเก็บเกี่ยว ขาดความรู้ในการเตรียมดิน ขาดความรู้ในการปักดำ และเกษตรกรไม่มีปัญหาเกี่ยวกับเจ้าหน้าที่ ทั้งเรื่อง ความสะดวกในการประสานงานการปรึกษาความรู้ด้านการผลิตข้าว

ปัญหาและข้อเสนอแนะของเจ้าหน้าที่คือ เจ้าหน้าที่ขาดความรู้ ขาดความชำนาญ และประสบการณ์ ในดำเนินงานโรงเรียน วัสดุอุปกรณ์และงบประมาณ มีจำนวนจำกัด ไม่เพียงพอต่อความต้องการ การจัดตั้งกลุ่มเกษตรกร เกษตรกรบางรายไม่สนใจจริงๆทำให้ขาดการต่อเนื่อง ไม่เกิดความยั่งยืน เกษตรกรไม่ให้ความสำคัญในการรวมกลุ่ม การประชุมพบปะเกษตรกร ช่วงเวลาเจ้าหน้าที่และเกษตรกรไม่ตรงกัน เนื่องจากภาระงานเจ้าหน้าที่ ทำให้การดำเนินงานตามแนวทางโรงเรียนเกษตรกร ไม่ตรงกับช่วงอายุพืชที่มีปัญหา เจ้าหน้าที่เสนอแนะว่า ควรให้ความรู้และทักษะในการดำเนินงานตามแนวทางโรงเรียนเกษตรกรแก่เจ้าหน้าที่

อภิปรายผลการวิจัย

1. สภาพพื้นฐานทางสังคม เศรษฐกิจ และสภาพการผลิตข้าวของเกษตรกร ในจังหวัดยะลา

เกษตรกรที่เข้าร่วมการส่งเสริมการเกษตรตามแนวทางโรงเรียนเกษตรกร เกษตรกรส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง มีอายุเฉลี่ย 46.45 ปี สถานภาพสมรส จบการศึกษาระดับประถมศึกษา ไม่มีตำแหน่งทางสังคม แต่เป็นสมาชิกสถาบันเกษตรกรกลุ่มเกษตรกรซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของชิติรัตน์ บุญเต็ม (2553:77-80) วิจัยเรื่องการยอมรับเทคโนโลยีการผลิตข้าวตามกระบวนการ โรงเรียนเกษตรกรของสมาชิกศูนย์ข้าวชุมชนในจังหวัดนครศรีธรรมราช พบว่า เพศมีความสัมพันธ์กับการยอมรับเทคโนโลยี สามารถอภิปรายผลได้ว่า เกษตรกรที่เข้าร่วมเป็นเพศหญิงชาวมุสลิม ครั้งหนึ่งจบการศึกษาระดับประถมศึกษา รองลงมาระดับชั้นมัธยม มีระดับการศึกษาที่สูงขึ้น และเป็นสมาชิกสถาบันเกษตรกรกลุ่มเกษตรกร ทำให้เข้าร่วมการดำเนินงานตามแนวทางโรงเรียนเกษตรกร ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก ดังนั้นการดำเนินงานส่งเสริมการเกษตรควรเน้นการส่งเสริมในเพศหญิงให้มากขึ้น เพราะมีบทบาทในการดำเนินการเกษตร

เกษตรกรมีสมาชิกในครัวเรือนเฉลี่ย 6 คน เป็นแรงงานในการทำการเกษตรน้อยกว่า 3 คน โดยเฉลี่ย 2 คน โดยมีสมาชิกในครัวเรือนที่เป็นแรงงานในการทำการเกษตรส่วนมากเป็นเพศหญิงโดยเฉลี่ย 2 คน เกษตรกรส่วนใหญ่ประกอบอาชีพนอกจากการปลูกข้าวคือเกษตรกรรม เกษตรกรส่วนมากมีพื้นที่ถือครองน้อยกว่า 3 ไร่ โดยมีพื้นที่เฉลี่ย 5.3 ไร่ แต่มีพื้นที่ทำการเกษตรระหว่าง 4-6 ไร่ โดยมีพื้นที่เฉลี่ย 5.04 ไร่ และส่วนมากเป็นของตนเองน้อยกว่า 3 ไร่ โดยมีพื้นที่เฉลี่ย 4.03 ไร่ เกษตรกรส่วนมากมีประสบการณ์ในการปลูกข้าวมากกว่า 20 ปี โดยเฉลี่ยมีประสบการณ์ในการปลูกข้าว 16.43 ปี ซึ่งไม่สอดคล้องกับการศึกษาของสมบูรณ์ สุวรรณโณ (2546) วิจัยเรื่องการยอมรับการถ่ายทอดความรู้ตามกระบวนการ โรงเรียนเกษตรกรของเกษตรกรจังหวัดปัตตานี ผลการวิจัยพบว่า เกษตรกรผู้ร่วมโครงการโรงเรียนเกษตรกรเพศหญิง มีพื้นที่ทำการเกษตรเฉลี่ยครอบครัวละ 11.45 ไร่ และมีพื้นที่ทำนาเฉลี่ย 6.9 ไร่ แรงงานที่ใช้ในการทำนาเฉลี่ย 2.49 คน สามารถอภิปรายผลได้ว่า พื้นที่ถือครองมีขนาดเล็กลง ดังนั้นควรส่งเสริมให้เกษตรกรใช้พื้นที่การเกษตรให้คุ้มค่า ต้องพัฒนาศักยภาพพื้นที่และเกษตรกร สามารถเพิ่มผลผลิตและสร้างรายได้ในครัวเรือนให้เพียงพอ

เกษตรกรทั้งหมดมีวัตถุประสงค์ในการปลูกข้าวเพื่อบริโภค โดยเกษตรกรมากกว่าครึ่งหนึ่งมีพื้นที่ปลูกข้าวน้อยกว่า 3 ไร่ โดยมีพื้นที่เฉลี่ย 3.44 ไร่ และพื้นที่ปลูกข้าวของเกษตรกรส่วนใหญ่เป็นพื้นที่ลุ่ม และส่วนน้อย



การจัดประชุมเสนอผลงานวิจัยระดับบัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช ครั้งที่ 5

The 5th STOU Graduate Research Conference

เป็นพื้นที่ดอน ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของเผด็จพงษ์ จันทโร (2529) วิจัยเรื่อง การศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อการใช้ปุ๋ยเคมีในนาข้าวของเกษตรกรลุ่มน้ำโกลก จังหวัดนราธิวาส พบว่า เกษตรกรเขตพื้นที่ลุ่มน้ำโกลก ทำนาขนาดเล็ก โดยถือครองพื้นที่ 1- 15 ไร่ นิยมปลูกข้าวพันธุ์พื้นเมือง มีผลผลิตต่ำประมาณ 200 กิโลกรัมต่อไร่ สามารถอภิปรายผลได้ว่า การปลูกข้าวในจังหวัดภาคใต้ตอนล่างไม่มีการเปลี่ยนแปลงและพัฒนา เกษตรกรยังคงปลูกข้าวลักษณะเดิม ทำให้ได้ผลผลิตข้าวต่ำ และผลิตข้าวเพื่อบริโภค โดยลักษณะการปลูกข้าวของเกษตรกรทั้งหมดเป็นนาดำ ปลูกในช่วงเดือนตุลาคม – กุมภาพันธ์ โดยปลูกข้าว 1 ครั้งต่อปี ใช้เมล็ดพันธุ์ข้าวพื้นเมืองที่เก็บจากฤดูกาลที่แล้วในการปลูก ระบบน้ำที่เกษตรกรใช้ในการปลูกข้าวส่วนมาก ใช้น้ำฝนในการปลูกข้าว และเกษตรกรส่วนน้อย ใช้น้ำชลประทานในการปลูกข้าว ซึ่งสอดคล้องกับ สำนักงานเกษตรจังหวัดยะลา (2557) เกษตรกรส่วนมากในจังหวัดยะลาประมาณ ร้อยละ 90 ผลิตข้าวในฤดูกาลผลิตข้าวนาปี เริ่ม 1 ตุลาคม – 30 มีนาคม พื้นที่ปลูกข้าวส่วนมากเป็นนาดอนน้ำฝน ใช้น้ำฝนและแหล่งน้ำธรรมชาติในการผลิตข้าว พันธุ์ข้าวที่ปลูกในพื้นที่จังหวัดยะลาส่วนใหญ่เป็นพันธุ์พื้นเมือง

2. การดำเนินงานตามแนวทางโรงเรียนเกษตรกรของเจ้าหน้าที่

เจ้าหน้าที่ส่วนมากมีความรู้เกี่ยวกับการดำเนินงานตามแนวทางโรงเรียนเกษตรกรของเกษตรกร จากกรอบของหน่วยงานในสังกัดเช่น กลุ่มอารักขาพืช สำนักงานเกษตรจังหวัดยะลา, สำนักส่งเสริมและพัฒนากฎหมายเกษตรเขตที่ 5 จังหวัดสงขลา และได้รับความรู้เกี่ยวกับการดำเนินงานตามแนวทางโรงเรียนเกษตรกรของเกษตรกรเพิ่มเติม จากหนังสือและเอกสารวิชาการ รวมทั้ง เว็บไซต์ที่เกี่ยวข้อง

เจ้าหน้าที่เลือกการส่งเสริมการเกษตรตามแนวทางโรงเรียนเกษตรกร ไปปฏิบัติในพื้นที่ เพราะคิดว่าการนำโรงเรียนเกษตรกรไปใช้ในพื้นที่ที่มีความเหมาะสมกับการเรียนรู้ สามารถปรับเปลี่ยนได้ตามสถานการณ์ การวางแผนการส่งเสริมการเกษตรครอบคลุมทั้งฤดูกาลผลิต แก้ไขปัญหาให้เกษตรกรได้ตรงจุด เกษตรกรเห็นผลชัดเจน ถ่ายทอดความรู้และสรุปผลได้ ซึ่งสอดคล้องกับ IPM ทบทวนความจำโรงเรียนเกษตรกร (2548: 16) ระบุว่า โรงเรียนเกษตรกร หรือ FFS คือ กิจกรรมการฝึกอบรมตลอดฤดูกาลเพาะปลูกโดยมีการฝึกอบรมในแปลงปลูกครอบคลุมทุกระยะพัฒนาการของพืชรวมทั้ง การปฏิบัติจัดการที่เกี่ยวข้องทั้งหมด กระบวนการฝึกอบรมจะใช้วิธีให้ผู้เรียนรู้เป็นศูนย์กลาง โดยการมีส่วนร่วม และอาศัยกระบวนการเรียนรู้จากการหาประสบการณ์การปฏิบัติจริงองค์ประกอบพื้นฐานของโรงเรียนเกษตรกรสำหรับการ จัดการศัตรูพืชโดยวิธีผสมผสาน

เจ้าหน้าที่ยังขาดการสนับสนุนวัสดุอุปกรณ์และงบประมาณ โดยส่วนมากบูรณาการงบประมาณตามโครงการ และบางส่วนเจ้าหน้าที่ต้องสนับสนุนวัสดุอุปกรณ์เอง เนื่องจากงบประมาณไม่เพียงพอ

เจ้าหน้าที่มี “กลยุทธ์/วิธีการ/แนวทาง” ในการส่งเสริมการเกษตรตามแนวทาง โรงเรียนเกษตรกรคือ (1) การจัดตั้งกลุ่มเกษตรกร คือจะหาเกษตรกรเป้าหมายที่สนใจ เลือกพืชหลัก สอบถามปัญหาและความต้องการของเกษตรกร รวมกลุ่มเกษตรกร วางแผนการดำเนินการตามช่วงฤดูกาลของพืช (2) การคัดเลือกสถานที่ตั้งโรงเรียนเกษตรกร(แปลงฝึกปฏิบัติ) โดยคัดเลือกจากแปลงที่เกษตรกรสนใจและให้ความร่วมมือ เดินทางสะดวก และเป็นแปลงที่มีปัญหาด้านการผลิตเพื่อที่เกษตรกรที่เข้าร่วมจะได้ศึกษาและเรียนรู้ได้ สามารถเห็นผลการแก้ไขปัญหาได้ (3) การประชุมพบปะเกษตรกรตามแนวทาง โรงเรียนเกษตรกร โดยให้เกษตรกรตกลงนัดหมายในพื้นที่ โดยเกษตรกรเป็นผู้นัดหมายเอง เพื่อให้เกษตรกรเห็นความสำคัญในการนัดหมายและสะดวกสำหรับการรวมกลุ่ม



การจัดประชุมเสนอผลงานวิจัยระดับบัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช ครั้งที่ 5

The 5th STOU Graduate Research Conference

ภายใต้ข้อกำหนดของชนิดพืช และในการดำเนินงานประชุมพบปะเกษตรกร เจ้าหน้าที่จะให้เกษตรกรเป็นศูนย์กลางในการดำเนินงาน ให้เกษตรกรได้แสดงความคิดเห็น และจับประเด็นในการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ของเกษตรกร เพื่อวิเคราะห์ปัญหาและสรุปผลของปัญหาที่เกิดขึ้นจริง นำแนวทางโรงเรียนเกษตรกรเพื่อให้เกษตรกรเห็นสถานการณ์จริง นำไปใช้ในพื้นที่ของตนเอง (4) การขยายผลสร้างวิทยากรเกษตรกรตามแนวทางโรงเรียนเกษตรกร โดยวิทยากรเกษตรกรจำเป็นมาก เพราะจะเป็นแกนนำของกลุ่ม ต้องคัดเลือกจากเกษตรกรที่เป็นที่ยอมรับและศรัทธาของสมาชิก ต้องเสียสละ มีองค์ความรู้ และสามารถนำสมาชิกพูดคุยในประเด็นที่ต้องการเรียนรู้ได้ ให้เกษตรกรมีส่วนร่วมในการดำเนินการ ให้เกษตรกรแสดงความคิดเห็นกระตุ้นการกล้าแสดงออก โดยเกษตรกรส่วนใหญ่ยังขาดการนำเสนอในชุมชน สร้างความมั่นใจในองค์ความรู้ที่เกษตรกรมี ซึ่งสอดคล้องกับกรมส่งเสริมการเกษตร (2556 :165) สรุปได้ถึงขั้นตอนการดำเนินงานโรงเรียนเกษตรกร ขั้นที่ 1 เตรียมการคัดเลือกเกษตรกร กลุ่มละประมาณ 20-25 คน ประชุมกลุ่มเกษตรกรเพื่อชี้แจงกิจกรรม รวบรวมข้อมูล ระบบการทำเกษตรของเกษตรกร วางแผนการเรียนรู้ตลอดฤดูการเพาะปลูก ขั้นที่ 2 ดำเนินการระหว่างเปิดโรงเรียน การชี้แจงทำความเข้าใจ ศึกษาสถานการณ์ของเกษตรกร รวบรวมข้อมูลพื้นฐาน จัดทำข้อตกลงร่วมกับเกษตรกร คัดเลือกสถานที่ คัดเลือกแปลงสาธิต ทำข้อตกลงในการเข้าร่วมการฝึกอบรม เตรียมโรงเรียนเกษตรกร กิจกรรมโรงเรียนเกษตรกร เรียนรู้การจัดการผลิตพืชร่วมกัน ขั้นที่ 3 สิ้นสุดการดำเนินการโรงเรียนเกษตรกร วิเคราะห์และสรุปบทเรียนร่วมกัน ค้นหาเกษตรกรผู้นำ เป็นวิทยากรที่เลี้ยงในฤดูกาลถัดไป

3. การศึกษาการยอมรับเทคโนโลยีการผลิตข้าว

เกษตรกรมีการยอมรับและปรับเปลี่ยนการปฏิบัติมากที่สุด ในประเด็นการปักดำ ต้นกล้าที่ใช้ควรมีอายุประมาณ 25-30 วัน และรองลงมาอันดับที่ 3 คือระยะปักดำควรรี้อยู่ระยะปักดำ 25x25 เซนติเมตร โดยเกษตรกรส่วนมากไม่ให้ความสำคัญกับต้นกล้าที่ใช้ในการปักดำ เมื่อได้มีเข้าร่วมการดำเนินงานตามแนวทางโรงเรียนเกษตรกรของเกษตรกร เกษตรกรนำไปปฏิบัติ ทำให้ข้าวแตกกอดี สามารถเพิ่มผลผลิตได้ ซึ่งสอดคล้องกับ กรมส่งเสริมการเกษตร (2556, 1-6) กล่าวว่า การทำนาดำ คือการถอนต้นกล้าไปปักดำในนาที่เตรียมไว้ อัตราเมล็ดพันธุ์กล้าที่แนะนำ 5 กิโลกรัมต่อไร่ พันธุ์ข้าวไวต่อช่วงแสงหรือข้าวนาปี ควรใช้ระยะปักดำ 25x25 เซนติเมตร ปักดำจับละ 3-5 ต้น ลึกประมาณ 3-5 เซนติเมตร จะทำให้ข้าวแตกกอใหม่ได้ดี

เกษตรกรยอมรับและปรับเปลี่ยนการปฏิบัติ คือการกำจัดวัชพืชการใช้สารเคมีในการป้องกันและกำจัดวัชพืช ตามอัตราที่ระบุ และรองลงมาอันดับที่ 4 คือประเด็นการปฏิบัติด้านเขตกรรม เนื่องจากในฤดูกาลที่แล้วเกษตรกรประสบปัญหาหนูกัดกินต้นข้าวทำให้ผลผลิตลดลง เมื่อเข้าร่วมการดำเนินงานตามแนวทางโรงเรียนเกษตรกรของเกษตรกร เกษตรกรใช้สารเคมีและการเขตกรรมที่ถูกต้องมากขึ้น ซึ่งสอดคล้องกับ (<http://www.brrd.in.th/> Rice Knowledge Bank สืบค้นคืนเมื่อวันที่ 11 มิ.ย. 57) อธิบายว่า การปลูกข้าวในพื้นที่เขตร้อน ปัญหาศัตรูข้าวทำให้ผลผลิตข้าวลดลง การใช้ปัจจัยการผลิตที่มากเกินไป ก็สามารถเป็นสาเหตุให้เกิดโรคและแมลงเข้าทำลายได้ ควรการจัดการตามขั้นตอนการปลูกข้าวอย่างถูกวิธี เป็นการผสมผสานทุกวิธีการจัดการให้ได้ผล วิธีการจัดการเพื่อป้องกันกำจัดศัตรูข้าวแบบผสมผสานประกอบ

เกษตรกรปฏิบัติก่อนและหลังการเข้าโรงเรียนเกษตรกรอยู่แล้ว คือระยะเวลาเก็บเกี่ยวที่เหมาะสม คือ 28-30 วัน หลังข้าวออกดอก การเก็บเกี่ยวในระยะนี้ทำให้ได้ข้าวที่มีคุณภาพการสีดี และมีการตากข้าวเพื่อลดความชื้น



การจัดประชุมเสนอผลงานวิจัยระดับบัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช ครั้งที่ 5

The 5th STOU Graduate Research Conference

ของเมล็ดข้าวให้เหลือประมาณ 12-14% ให้สามารถเก็บไว้ได้นาน เกษตรกรส่วนมากมีการปฏิบัติที่ถูกต้องวิธี โดยเก็บข้าวในระยะพริกหลังข้าวออกดอกประมาณ 28-30 วัน แล้วนำมาตากทั้งรวง ประมาณ 2-3 วัน ก่อนนำไปเก็บในกระสอบ ซึ่งสอดคล้องกับ (<http://www.brrd.in.th/> Rice Knowledge Bank สืบค้นเมื่อวันที่ 11 มิ.ย. 57) อธิบายว่าระยะเวลาเก็บเกี่ยวที่เหมาะสม คือ 28-30 วัน หลังข้าวออกดอก การเก็บเกี่ยวในระยะนี้ทำให้ได้ข้าวที่มีคุณภาพการสีดี ถ้าเก็บเกี่ยวเร็วหรือช้าเกินไปมีผลต่อคุณภาพ และวิทยาการหลังการเก็บเกี่ยวข้าวควรลดความชื้นให้เหลือ 13-14 เปอร์เซ็นต์ ด้วยเครื่องอบหรือการตากบนลานที่สะอาดและแห้ง ความหนาของข้าววันละ 4 ครั้งเป็นเวลา 1-3 วัน ก่อนการเก็บรักษาโดยทำความสะอาดข้าวเปลือกโดยการผัด หรือใช้สีผัด บรรจุในกระสอบป่านที่สะอาด แยกแต่ละพันธุ์ วางบนแคร่ไม้สูงจากพื้น ในโรงเก็บที่อากาศถ่ายเทสะดวก ข้าวเปลือกที่เก็บควรมีความชื้นไม่เกิน 14 เปอร์เซ็นต์ เพื่อป้องกันการเจริญของเชื้อรา

เกษตรกรไม่ปฏิบัติทั้งก่อนและหลังการเข้าโรงเรียนเกษตรกร คือใช้เมล็ดพันธุ์ข้าวจากแหล่งที่เชื่อถือได้ (หน่วยงานราชการ) เนื่องจากเกษตรกรใช้เมล็ดพันธุ์ข้าวจากฤดูกาลที่แล้ว เป็นพันธุ์ข้าวพื้นเมืองในพื้นที่ จึงไม่มีพันธุ์ข้าวจากหน่วยงานราชการ แต่เกษตรกรมีการคัดเลือกเมล็ดพันธุ์ข้าวก่อนปลูก และประเด็นการปฏิบัติหลังการเก็บเกี่ยว ควรไถกลบตอซังเพื่อบำรุงดิน เกษตรกรปลูกข้าวนาปี ปลูกข้าวปีละครั้ง ทำให้เกษตรกรขาดความสนใจในการบำรุงดิน

เกษตรกรที่เข้าร่วมการส่งเสริมการเกษตรตามแนวทางโรงเรียนเกษตรกร มีผลผลิตข้าวเพิ่มขึ้นเฉลี่ย 91 กิโลกรัมต่อไร่ ซึ่งสามารถวิเคราะห์ได้ว่า เกษตรกรส่วนมากเข้าร่วมการดำเนินงานตามแนวทางโรงเรียนเกษตรกร ของเกษตรกร โดยปฏิบัติเกือบทุกขั้นตอน และเกษตรกรส่วนมากยอมรับเทคโนโลยีการผลิตข้าว ที่ได้มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ และนำไปปฏิบัติในแปลงนาของตนเอง ทำให้เกษตรกรสามารถเพิ่มผลผลิตข้าวได้ โดยยังคงใช้พันธุ์ข้าวพื้นเมืองและเก็บเมล็ดพันธุ์จากฤดูกาลที่แล้ว ตามวัฒนธรรมท้องถิ่นที่ยังคงบริโภคข้าวแข็ง ซึ่งสอดคล้องกับ กรมส่งเสริมการเกษตร (2543) กล่าวว่า โรงเรียนเกษตรกร (farmers field school) เป็นการถ่ายทอดความรู้สำหรับผู้ใหญ่แบบไม่เป็นทางการ เนื่องจากกิจกรรมเน้นการมีส่วนร่วมของเกษตรกร เพื่อช่วยให้แต่ละคนเรียนรู้สิ่งต่าง ๆ ในสภาพไร่นาด้วยตนเอง ซึ่งมีวัตถุประสงค์การส่งเสริมเพื่อให้เกษตรกรปรับเปลี่ยนแนวคิดและวิถีปฏิบัติจากการเป็นผู้รับ (receiver) เป็นผู้ยอมรับ (perceiver) โดยมีเป้าหมายเพื่อให้ได้ผลผลิตที่มีคุณภาพที่ดี ผลผลิตคุ้มค่ากับการลงทุน

4. ปัญหาและข้อเสนอแนะของเกษตรกรในการเข้าร่วมโรงเรียนเกษตรกร

เกษตรกรมีปัญหาในระดับปานกลางที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ ปัญหาด้านการผลิตศัตรูข้าว ซึ่งสอดคล้องกับ (<http://www.brrd.in.th/> Rice Knowledge Bank สืบค้นเมื่อวันที่ 11 มิ.ย. 57) ศัตรูข้าวที่สำคัญมี 3 ประเภทคือ โรคแมลง วัชพืช ปัญหาศัตรูข้าวที่เกิดขึ้นทำให้ผลผลิตข้าวลดลงถึงร้อยละ 20 ศัตรูข้าวที่สำคัญ ได้แก่ โรคข้าวต่างๆ แมลงศัตรูข้าว ศัตรูศัตรูข้าว เช่น หอยเชอรี่ และหนู ศัตรูข้าวทั้งหมดนี้สามารถเข้าทำลายต้นข้าวได้ในระยะต่างๆ กัน และมีปัญหาในระดับปานกลางที่มีค่าเฉลี่ยรองลงมา คือ ค่าไถราคาสูง เนื่องจากในพื้นที่จังหวัดยะลา มีปัญหาความไม่สงบ ทำให้ขาดแคลนรถไถในการปรับพื้นที่เพื่อปลูกข้าว จะมีเฉพาะรถไถในพื้นที่ไม่เพียงพอต่อความต้องการทำให้มีราคาค่าไถสูง นอกนั้นเกษตรกรมีปัญหาต่างๆ ในระดับน้อย และเกษตรกรไม่มีปัญหา



การจัดประชุมเสนอผลงานวิจัยระดับบัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช ครั้งที่ 5

The 5th STOU Graduate Research Conference

เกี่ยวกับเจ้าหน้าที่ เนื่องจากเจ้าหน้าที่มีความสัมพันธ์อันดีกับเกษตรกร มีการประสานงานและให้คำปรึกษาในพื้นที่อย่างต่อเนื่อง

5. ปัญหาและข้อเสนอแนะของเจ้าหน้าที่ในการเข้าร่วมโรงเรียนเกษตรกร

เจ้าหน้าที่ขาดความรู้ ขาดความชำนาญ และประสบการณ์ ในดำเนินงานโรงเรียน วัสดุอุปกรณ์และงบประมาณ มีจำนวนจำกัด ไม่เพียงพอต่อความต้องการ ช่วงเวลา เจ้าหน้าที่และเกษตรกรไม่ตรงกัน เนื่องจากภาระงานเจ้าหน้าที่ ทำให้การดำเนินงานตามแนวทางโรงเรียนเกษตรกร ไม่ตรงกับช่วงอายุพืชที่มีปัญหา เจ้าหน้าที่คิดว่าควรให้ความรู้และทักษะในการดำเนินงานตามแนวทางโรงเรียนเกษตรกรแก่เจ้าหน้าที่ เนื่องจากเจ้าหน้าที่บรรจุใหม่เพิ่มมากขึ้น ทำให้ขาดความชำนาญในการดำเนินการ

ข้อเสนอแนะ

จากการศึกษาการส่งเสริมการเกษตรตามแนวทางโรงเรียนเกษตรกร ในจังหวัดยะลา สามารถนำไปพิจารณาเป็นแนวทางพัฒนาได้ดังนี้

1. การส่งเสริมการเกษตรตามแนวทางโรงเรียนเกษตรกร ในจังหวัดยะลา

เกษตรกรที่เข้าร่วมการส่งเสริมการเกษตรตามแนวทางโรงเรียนเกษตรกร ตระหนักถึงความสำคัญของการปลูกข้าว ลดต้นทุนการผลิตและปลูกข้าวที่มีคุณภาพเพิ่มมากขึ้น ลดจำนวนพื้นที่นาร้าง สร้างแรงจูงใจให้เกษตรกรหันมาปลูกข้าว เพื่อจำหน่ายสร้างรายได้ในครัวเรือน และควรส่งเสริมให้เกษตรกรรุ่นใหม่เข้ามามีส่วนในการพัฒนาการผลิต ปรับทัศนคติปลูกฝังด้านการเกษตรตั้งแต่เด็ก ให้เห็นถึงความสำคัญของเกษตรกรรม เพื่อให้เกษตรกรรุ่นใหม่มาสืบสานด้านการเกษตรต่อไป

ควรมีศึกษาการส่งเสริมการเกษตรตามแนวทางโรงเรียนเกษตรกร เพื่อเพิ่มผลผลิตพืชชนิดอื่น เช่น ทุเรียน มังคุด ขางพารา ศึกษาการยอมรับและนำไปปฏิบัติในเรื่องของกระบวนการผลิตทุกขั้นตอน เพื่อทำเป็นแบบแผนการส่งเสริมการเกษตรในจังหวัดยะลา ให้เหมาะสมกับพื้นที่

เจ้าหน้าที่มีภาระงานมากทำให้ไม่สามารถนำการส่งเสริมการเกษตรตามแนวทางโรงเรียนเกษตรกรไปใช้ได้ในพื้นที่ เจ้าหน้าที่ต้องเลือกพืชเด่นที่มีในพื้นที่ทำการส่งเสริม เพราะใช้ระยะเวลาในการดำเนินงาน ดังนั้นในการส่งเสริมการเกษตรตามแนวทางโรงเรียนเกษตรกร เพื่อเพิ่มผลผลิตข้าวในจังหวัดยะลา ยังไม่ทั่วถึง ถ้ามีการนำการส่งเสริมการเกษตรตามแนวทางโรงเรียนเกษตรกร ไปใช้ทั่วทั้งจังหวัดน่าจะทำให้สามารถเพิ่มผลผลิตข้าวในจังหวัดยะลาให้เพียงพอต่อการบริโภคในครัวเรือน และสามารถขยายผลสู่การจำหน่ายในจังหวัดข้างเคียงได้

ควรมีการวิจัยการพัฒนาการส่งเสริมการเกษตรของเจ้าหน้าที่ในจังหวัดยะลา ศึกษากระบวนการส่งเสริมของเจ้าหน้าที่ เพื่อทำเป็นแบบแผนการส่งเสริมการเกษตรในจังหวัดยะลา ให้เจ้าหน้าที่สามารถนำไปขยายผลสู่เกษตรกรได้ต่อไป

2. การศึกษาการยอมรับเทคโนโลยีการปลูกข้าวของเกษตรกร ประกอบด้วย 8 ประเด็น โดยประเด็นที่น่าสนใจคือ



การจัดประชุมเสนอผลงานวิจัยระดับบัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช ครั้งที่ 5

The 5th STOU Graduate Research Conference

1.1 ประเด็นการเตรียมดิน การเตรียมดินโดยมีการคราดเพื่อเอาเศษวัชพืชออกจากนาและปรับระดับพื้นที่ให้สะดวกในการควบคุมระดับน้ำ จากการศึกษา พบว่าเกษตรกรมีการยอมรับและนำไปปฏิบัติไม่น้อยกว่าประเด็นอื่นๆ ซึ่งได้แก่ มีการเตรียมแปลงไถดะทิ้งไว้ 7-14 วัน และมีการไถแปรทำให้ดินแตกตัว เพื่อย่อยดินและคลุกเคล้าฟางข้าวและวัชพืช เนื่องจากเกษตรกรจ้างเหมารถไถ โดยไถพร้อมกันทีเดียว 2 ครั้ง ทำให้เกิดดินเปรี้ยว ดันกล้าตาย ดังนั้นเจ้าหน้าที่ ควรอธิบายถึงความสำคัญของการเตรียมดิน ให้เกษตรกรมีการวางแผนการไถดิน พักดิน เพื่อให้ดินกล้าแข็งแรงเพิ่มการแตกกอ เพิ่มผลผลิต

1.2 ประเด็นการกำจัดวัชพืช การปฏิบัติด้านเขตกรรม มีการยอมรับและนำไปปฏิบัติไม่น้อยกว่าเมื่อเทียบกับประเด็นใช้สารเคมีในการป้องกันและกำจัดวัชพืช ตามอัตราที่ระบบ จากการศึกษาพบว่าเกษตรกรยังไม่ให้ความสำคัญกับการปฏิบัติด้านเขตกรรมเท่าที่ควร จึงทำให้เกษตรกรประสบปัญหาศัตรูข้าวเนื่องจาก แปลงนาและคันดินรกเป็นที่อยู่อาศัยของหนู แต่เกษตรกรกลับสนใจใช้สารเคมีในการกำจัดหนูแทน ดังนั้นเจ้าหน้าที่ควรส่งเสริมให้เกษตรกรสำรวจแปลงนาทุกสัปดาห์ ทำการเขตกรรมเพื่อทำลายแหล่งที่อยู่อาศัยของหนู สอนวิธีจับหนู และอธิบายถึงผลกระทบด้านลบของสารเคมีกำจัดหนูถ้าใช้ในระยะเวลาานาน

เอกสารอ้างอิง

- กรมส่งเสริมการเกษตร. (2556). *คู่มือปฏิบัติงานเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตร การถ่ายทอดเทคโนโลยีการเกษตร*
โรงพิมพ์ชุมชนสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย จำกัด
- ศิริรัตน์ บุญเต็ม. (2553). การยอมรับเทคโนโลยีการผลิตข้าว ตามกระบวนการโรงเรียนเกษตรกรของสมาชิกศูนย์
ข้าวชุมชนในจังหวัดนครราชสีมา (วิทยานิพนธ์เกษตรศาสตรมหาบัณฑิต).
มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, นนทบุรี
- เผด็จพงษ์ จันทโร. (2529). การศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อการใช้ปุ๋ยเคมีในนาข้าวของเกษตรกรลุ่มน้ำโขง จังหวัด
นราธิวาส(วิทยานิพนธ์วิทยาศาสตรมหาบัณฑิต). มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, กรุงเทพฯ
- โรงเรียนเกษตรกรเพื่อการจัดการศัตรูพืชด้วยวิธีผสมผสาน: ทบทวนความทรงจำ สืบค้นเมื่อ 18 ส.ค. 57
จาก http://thailand.ipm-info.org/th/FarmerFieldSchools/00_contents_ffs.htm
- สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร. (2558).. ข้อมูลพื้นฐานเศรษฐกิจการเกษตรปี 2557 สืบค้นเมื่อ 15 สิงหาคม 2558
จาก http://www.oae.go.th/download/download_journal/fundamtion-2553.PDF
- สำนักงานเกษตรจังหวัดยะลา. (2558). ข้อมูลพื้นฐานทางการเกษตรปี 2557 สืบค้นเมื่อ 15 สิงหาคม 2558 จาก
http://www.yala.doae.go.th/upgrade_343/
- สำนักวิจัยและพัฒนาข้าว กรมการข้าว องค์ความรู้เรื่องข้าว Rice knowledge Bank สืบค้นเมื่อ 9 สิงหาคม 2556
จาก www.ricethailand.go.th/info_riceknowledge.htm